

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

**Українська література
в загальноєвропейському контексті**

монографія

Мелітополь
2020

УДК 821.161.2(4)

*Рекомендовано Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 9 від 18.12.2019 р.)*

Рецензенти:

Рарицький О.А. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Деркачова О.С. – доктор філологічних наук, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

У45 Українська література в загальноєвропейському контексті:
монографія / за ред. Т.М. Шарової та А.В. Землянської. Мелітополь:
ФОП Однорог Т.В., 2020. 156 с.

ISBN 978-617-7823-12-3

У монографії пропонуються окремі вектори прочитання української літератури з позицій загальноєвропейських тенденцій розвитку мистецтва слова та сучасні підходи до ознайомлення молодого покоління з вітчизняною та зарубіжною культурною спадщиною. Авторами застосовується не лише суто літературознавча методологія, а й досягнення інших галузей гуманітаристики, що значно розширює уявлення про можливості літератури та особливості літературного процесу ХХ–ХХІ ст. Дослідження висвітлює послідовність культурних і літературних традицій та зовнішні впливи в українському мистецтві слова, його тематико-проблематичне спрямування у вирі історичних і соціальних змін, типологічні сходження у творчості письменників різних країн тощо.

Монографічне видання може бути корисним усім, хто цікавиться історією літератури, компаративістикою, методикою вивчення художнього слова та прагне пізнати українську літературу в її органічному співіснуванні, взаємодії із загальноєвропейським науковим і культурним надбанням.

УДК 821.161.2(4)

ISBN 978-617-7823-12-3

© Колектив авторів, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. <i>Соцреалістичний метод в українській літературі: подолання канону</i>	7
Дихотомія «свій / чужий» у структурі художнього тексту (О. Філатова).....	8
Мілітарна модель у зображенні буденного життя і художні рефлексії Костя Гордієнка (Т. Шарова).....	24
РОЗДІЛ 2. <i>Збереження національних традицій та основ духовності українців через художні твори</i>	34
Атрибути семантичного простору художнього тексту: поетикальні доміанти та лінгвостилістичні характеристики сучасної дитячої літератури (Г. Атрошенко).....	35
Творча аксіологія Р. Іваничука в контексті загальноєвропейської літературної парадигми (Л. Копейцева).....	54
РОЗДІЛ 3. <i>«Психологічна Європа» в українському літературному дискурсі: історія та сучасність</i>	67
Образ фаустівської людини в українській художній прозі 1920-х років (Л. Кавун).....	68
Художні феномени меж і станів у сучасній українській та західноєвропейській прозі (В. Зотова).....	81
РОЗДІЛ 4. <i>Культурна парадигма Європи: українські літературні проєкції</i>	91
«Гібридизація» жанру в сучасній масовій літературі (на матеріалі романів А. Переса-Реверте «Фламандська дошка» та Є. Кононенко «Жертва забутого майстра») (А. Землянська).....	92
Поетикальні вектори романів І. Франка «Борислав сміється» та А. Кроніна «Зірки дивляться вниз» (О. Огульчанська).....	106

РОЗДІЛ 5.	<i>Українське і зарубіжне мистецтво слова у світлі методики літературної освіти</i>	116
	Спогади дітей про батьків як джерело вивчення біографії письменників (<i>Н. Мажара</i>).....	117
	Використання електронних засобів навчального призначення з історії української і зарубіжної літератури (<i>С. Шаров</i>).....	134

РОЗДІЛ 2
ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ
ТРАДИЦІЙ ТА ОСНОВ ДУХОВНОСТІ
УКРАЇНЦІВ ЧЕРЕЗ ХУДОЖНІ ТВОРИ

АТРИБУТИ СЕМАНТИЧНОГО ПРОСТОРУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ: ПОЕТИКАЛЬНІ ДОМІНАНТИ ТА ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Семантичний простір художніх творів, а, особливо, текстів, призначених для дитячого читання, традиційно залишається предметом дослідження літературознавців та критиків дитячої літератури. Ця проблема не втрачає своєї актуальності. Історія світової дитячої літератури перших двох десятиліть ХХІ ст. засвідчує тенденції до розширення її стилевих і жанрових можливостей. Якийсь один літературний напрям вже не може собою позначати цілу епоху, а дитяча книга стала своєрідною творчою лабораторією, в якій виробляються форми, прийоми, проводяться сміливі лінгвістичні, логічні й психологічні дослідження.

Жанрова парадигма сучасної української дитячої літератури, її семантичний простір, поетикальні особливості є досить яскравим свідченням і невичерпності її художньо-стильових потенцій, і доцільності її наукового осмислення. Простежуючи генезу сучасної української літератури для дітей, ми розглядаємо її жанрову специфіку, визначальні риси поетики, виявляючи типологічну подібність на різних рівнях: образному, генологічному, композиційному, тематологічному, стильовому.

Загальновідомо, що література художня є однією із форм пізнання та образного відтворення світу, вона допомагає людині «глибше читати книгу життя, багатогранно розуміти соціальний і духовний зміст самої людини» [14, с. 3]. А надто література для дітей: вона, беззаперечно, має пізнавальну суть, але ще й повинна володіти значною естетичною міццю і бути своєрідним арсеналом краси, брати діяльну участь у формуванні художніх смаків та уподобань, усього естетичного світу, розвивати мовленнєву культуру, збагачувати інтелект, розширювати творчі можливості читача. Як ніколи раніше, художні твори для дітей повинні «утвердити в людині чутливість до правдивого слова» [14, с. 4].

Сучасна українська дитяча література має свою специфіку, своє ідейно-естетичне звучання, перебуваючи у постійному пошуку, в русі, у розвитку. Для національної літератури характерним стало значне

поширення повчальних творів – великих епічних полотен, початком-досягненням яких (у світовому вимірі) вважається роман ХХ ст. «Маленький лорд Фонтлерой» англійської письменниці Ф. Бернет, а продовженням-розвитком – роман «Крихта та Антон» німецького митця Еріха Кестнера (як тут не згадати трилогію В. Нестайка про «тореадорів» Яву та Павлушу, про здатність чи нездатність втручатися в соціальні умови, запропоновані тодішнім суспільством; йдеться про нову авторську редакцію з новими епізодами «Тореадорів з Васюківки» 2010 року – книжки, що нею зачитуються мільйони дітей «від 2 до 102...» [12]).

Сучасна дитяча письменниця Галина Малик (Галина Миколаївна Малик) вважає своїм «учителем моделювання дитячого сприйняття» О. Пройслера – відомого німецького письменника, лауреата Німецької премії ФРН, голандської премії за дитячу літературу, польської премії імені Януша Корчака, католицької премії за моральність і духовність творів, який наголошував: «...що вирізняє нинішніх дітей, так це наслідки впливу навколишнього світу: високотехнізованого повсякдення, цінності суспільства споживачів, яке прагне успіхів за будь-яку ціну, тобто чинників, що є несприятливими для дитинства» [13, с. 58]. О. Пройслер був переконаний, що саме вони разом не тільки скорочують дитинство у дітей, а й забирають його; і, як наслідок, – у дитинстві діти не затримуються, «занадто рано починають взаємодіяти із безсердечним світом дорослих, поринають у людські взаємостосунки, до яких ще не доросли...» [8]. О. Пройслер упевнений, що «мета сучасної педагогіки – повернути дітей у дитинство» [13, с. 61].

Г. Малик поділяє думку німецького письменника, що дитяча книга – якнайперший у цьому помічник. Позитивні герої її творів аж ніяк не можуть здаватися читачеві величними, а бундючність, пихатість, зарозумілість і почуття переваги в її негативних героях просто висміюються.

Г. Малик свої перші твори написала ще у старшій школі, але потім «руки не тримали пера досить довго, призабулися дитячі мрії», повернулася до «дитячого писання» тільки тоді, коли стала сама матір'ю і невеликі вірші створювала для своєї маленької доньки (вона, як і, зрештою, всі діти, була «чомучкою», хотіла отримувати відповіді на всі невпинні свої «Чому?»). Щоб пояснити часто зовсім прості, але надзвичайно важливі істини, Малик-мати і створювала «віршики». Це

були звичайні, легкі твори для дітей, але часто із зовсім неочікуваними сюжетами – «віршики-казочки» [5, с. 15].

Для дітей Г. Малик написала твори, які за жанром сама визначає як казкові повісті. Персонажі казок постійно потрапляють у такі пригоди, які аж ніяк не назвати звичайними, з ними відбуваються події, що є їй небезпечними, але радісними своєю новизною і наповненістю.

У сюжеті казок Г. Малик герої – реальні діти, наші сучасники – можуть потрапити до казкової країни, де є свої герої, що, навпаки, з казкових країн можуть потрапити до нашого реального сьогодення. Найвідоміші її твори («Подорож Алі в Країну Чудес», «Незвичайні пригоди Алі в Країні Недоладії», «Пантлик і Фузя», «Злочинці з паралельного світу», «Подорож у королівство сяк-таків», «Пригоди Іванка і Беркутка», «Сміятись заборонено», «Мандри і подвиги лицаря Горчика», «Пригоди в зачарованому місті») полюбилися читачеві; вони гідно поціновані дітьми, дорослими та літературними критиками; у 1998 р. за дитячі повісті-казки «Незвичайні пригоди Алі в Країні Недоладії» і «Подорож у королівство сяк-таків» письменниці було присуджено літературну премію імені Олександра Копиленка; а в 2003 р. за казкову повість «Злочинці з паралельного світу» Г. Малик стала лауреатом Всеукраїнської літературної премії імені Лесі Українки; у 2005 р. вийшла казка «Пригоди в зачарованому місті», яку у 2007 р. було відзначено літературною премією імені Ф. Потушняка.

Герої Г. Малик живуть «в часі нашому, і поза ним». Їх пригоди продовжуються «в часі, й поза ним». Вони такі різні, але всіх їх поєднує нестримне бажання «все-всьеньке» побачити, «усе-усеньки» [9] почути-послухати, охопити, подивитися, намалювати, домалювати, розфарбувати.

«Пантлик і Фузя» – це казка про двох клоунів, які роблять (і просто не можуть не робити!) все навпаки. Казка написана в такому незвичайному жанрі – жанрі казки-незвичайки [5, с. 18]. Незвичайна вона тим, що «з нею можна робити що завгодно»: можна малюнки розмалювати, лінії такі різні, що слід їх домальовувати, продовжувати (адже вони становлять елементи письма), можна, тримаючи міцно олівець чи ручку, просто малювати разом із чоловічками, а це сприяє запам'ятовуванню і навіть усвідомленню, чого ж робити не можна. Така казка змушує дитину-читача/слухача/художника-початківця логічно мислити, розмірковувати, розшукувати, дізнаватись щось

нове, незвичне. Як-от, роздуми на маргінесах книжки: Пантлик – щось незвичне, не всім знайоме, зрозуміле; що ж означає це ім'я? Ця загадка для закарпатських дітей зовсім проста. Відгадка очевидна: на закарпатському діалекті «пантлик» – це стрічка. Чому його так назвали? який у нього характер? він кольоровий? якого кольору? різнобарвний? невже білий? тощо – такі питання ставить читач.

Казка «Чорний Маг і зачароване місто» – це книжка-комікс, отже, казка-комікс. Вона смішна, виписана з тонким, легким гумором, переповідає різні пригоди, а ще, дякуючи видавцям (і це є неодмінним атрибутом успіху), яскраво ілюстрована. Із двома друзями (любить це число Г. Малик, використовуючи його мало не в кожній казці) трапляються такі незвичайні пригоди, що вони цілком заслуговують на визначення: цікаві казкові історії.

Бібл-Бабл і Гравик – ось такі теж незвичні трохи (бо ж казкові) імена мають двоє друзів – ніколи не посидять спокійно, поважно, як усі (!) діти, все їм треба «щось вкоїти». Найцікавіше виписаний епізод із іграми: Бібл-Бабл і Гравик хочуть спробувати врятувати їх (ігри) від Чорного Мага і намагаються це здійснити, що їм, зрештою, і вдається. Це – казка-комікс, її цікаво читати (поєднано «2*1»: можна ще й бачити, як відбуваються події).

У кожної дорослої людини, як і в кожної маленької дитини, обов'язково є свої таланти, у кожного є події, про які варто розповісти і про які цікаво послухати. Із творчого доробку Г. Малик виділяється казка «Подорож у королівство сяк-таків» саме своїми героями і подіями, які трапляються з ними. Авторка дає цікаві імена своїм персонажам. Вони такі промовисті, що, здається, не потребують виписування якихось додаткових характеристик, як-от: Кефіра – так звуть учительку – вона «біла, бліда, як молоко», зморщена, худа; Дир-Пир – це не хто інший, як Дирмидонт Пирмидонтович, він завжди аж занадто багато розмовляє, здається, ні на хвилину не може стулити рота, дуже багато чого (все!) обіцяє, але ніколи нічого не робить і, звичайно ж, обіцянки свої їй не збирається виконувати; королева називається Сяк Такева, її чоловік – О'Ман; мати-королева має двох синів-престолонаслідників, хлопчиків звать Сякусь і Такусь; вони не вміють нічого робити, окрім тільки «писати ябеди» на когось (одразу на згадку приходять «Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка зі своїми не менш промовистими іменами [11]).

До країни Сяк-Таків збирали усі таланти, які зникали в людей. Тут були: Конструктор, Кухар, Манжетник, Електрик, Пекар, Кондитер, Листоноша, Художник та багато інших. Казка повчаче читачів: свої таланти варто шанувати, не розгубити їх із плином часу.

У творчому доробку Г. Малік є фентезі «Вуйко Йой і Лишиня». Письменниця «населила» світ казкової повісті казковими персонажами. Народний дух, вірування, звичаєвість, увесь казковий світ має своє коріння в уснопоетичних зразках: вуйко Йой – це добрий хатній дух, домовичок; Лишиня – це легковажний цвіркун із народної байки-оповідки [1, с. 217–219].

У фентезі Г. Малік вуйко Йой надзвичайно дбайливо оберігає не лише рідну хату (як йому й належить), а й турбується про всіх лісових мешканців (він нагадує усім відомого Маленького принца, адже той також із великою любов'ю і захопленням дбав про свою маленьку планету).

Лишиня із захопленням спостерігає за зоряним небом, йому так подобається ранок, приваблює зір барвисте різнотрав'я. Він допомагає в біді: рятує пуголовків, щоб вони потім змогли стати жабками, переносить їх із калюжі (вона пересихає!) в невеличке озерце. Навколишній ліс став улюбленим світом героя: в ньому гарно жити, адже є чим милуватися і про кого турбуватися. Але цей чудовий світ наш герой все ж таки зважився покинути, коли виявилось, що оту прадавню хатку (увесь мікросвіт-мікровесвіт його!) вже не населяють люди (його найперша турбота). У старезній хаті залишився тільки вуйко Йой та ще Лишиня і Мишеня ЯкеНеХотілоВиростиВеликим; і мають цю хатку перевезти в загадкове місто (сканзен).

Про дівчинку Алю, що потрапила до країни Недоладії, розповідає казка «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії». Аля – героїня казки – свої справи завжди не доводила до кінця, недороблювала, а Недоладія – це така країна, де нічого й ніколи не дороблюється, і живуть в ній недоладяни. У Недоладії тільки один персонаж «все доробляє», доводить усі справи до кінця: це – Кат. До нього недобрый і жорстокий Перший Недорадник приводить героїв, і Кат відрубує їм голови. Аля повернулася додому із Недоладії, але в руках мала досить великий список. До нього було занесено імена усіх, до кого мала завітати Аля, щоб попередити: не потрапляйте до Недоладії. Авторка запитує в кінці твору: «А до тебе вона це не приходила?» [9].

За жанром «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» – повчальна казка. Але Г. Малик робить її веселою, її герої наділені фантастичними здібностями (як-от: Недочеревик – із казкової країни він може подорожувати в наш, реальний світ), але мають і реальні «людські» риси – гнів, лінощі, непослідовність. З великою майстерністю авторка доносить до читачів головну думку казкової історії про те, що «кожна розпочата справа має бути завершена», а ще засуджує жорстокість, неробство, лінощі, спонукає до праці. Загальна стильова домінантна тенденція казки життєстверджуюче-оптимістична [5].

Місце дії казки «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» – країна Недоладія, зачарована й таємнича. Тут живуть усі кимось недороблені справи. Час дії – ось зараз, сьогодні, а, може, й учора, чи позавчора. Місто Недоград – столиця Недоградії – символічне місце. Про нього дізнаємося ось що: *«Таке місто може хіба що приснитися в примарному сні. На кривулястих вуличках безладно стояли не будинки, а якісь розвалюхи. Один будинок був наче ножем перерізаний навпіл. У деяких бракувало вікон і зовсім не було дверей. Замкові бапти були криві, наче їх погнуло вітром, і кожній чогось не вистачало. Центральну вежу прикрашав величезний старовинний годинник, на якому була лише одна стрілка – хвилинка»* [1, с. 237].

Опис міста дивує, вражає. Це ж столиця – головне місто, але тут так все недоладно. Є тут і годинник (за канонами казки), але він, виявляється, теж недороблений. Так, Недоладія – символічне місце, і туди потрапляє кожний, хто недоробив аж більше ста справ. «Художній світ максимально наближений до видимого, даного нам у відчуттях, та все ж такий, що існує у нашій уяві, збуджуваний образом» [5, с. 18].

Пригоди Алі в країні Недоладії дозволяють формувати її особистість через включення її «в систему соціальних відносин, отримання уявлення про різні соціальні ролі та їх виконання, залучення до участі у вирішенні моральних, трудових, соціальних проблем суспільства» [6, с. 91].

Казки Г. Малик дозволяють читачеві відкрити чарівний світ, зазирнувши до нього неупереджено й без сумнівів, учитися вирішувати проблеми, які постають перед кожним, використовувати свій потенціал, ставитись один до одного та до навколишнього світу.

У сучасній українській літературі для дітей зовсім не важко знайти твори, сповнені чарівної притягальної сили, які не просто служать джерелом читацької насолоди, а зачаровують читача,

приголомшують своєю ширістю, простотою, безпосередністю, новизною відкриття. Кожен текст – це повідомлення, яке не може (а за своїм призначенням і не повинне) залишити байдужим свого читача [4, с. 12]. Казка «Дочка Троянди» Зірки Мензатюк [10] уповні може вважатися саме таким твором.

Вже початок твору талановитої української письменниці засвідчує, що виписаний він за законами Сучасної Справжньої Казки для дітей. Зірка Мензатюк прагне передати читачеві *«найдорожчий скарб, який дістала від своїх мудрих батьків – уміння любити. Любити Бога, Україну, людей, давнину й сучасність, пташку і квітку»* [10, с. 331]. Основу поетичної тканини казки Зірки Мензатюк склали словесні образи, які пов'язуються з нашим національним світовідчуттям, із його сучасним феноменом.

Народилася маленька донечка у молодого художника. Його дружина радить чоловікові, як назвати їхню первістку. Й одразу дізнаємося, що ж складає інтригу казкової розповіді: не все добре (чи й зовсім недобре!) на Ружевій планеті, адже мати-породілля, щоб не нашкодити новонародженій дитині, навіть ім'я їй пропонує дати чуже, незвичне (хотіли б мати Ружину – так називали найгарніших дівчаток, але *«відколи планету загарбали прибульці з зорі Зелеї, прадавні імена звучали все рідше»* [10, с. 332]).

Назвали дівчинку Зелюю, адже це – ім'я, яке давали своїм дітям прибульці. Та й чоловікові – молодому невідомому художникові – варто теж подбати про «підходяще» ім'я. Дружина – молода Мати – радить батькові назватись «зелеянським іменем» – Літан: *«...Без цього не досягнеш успіху. А з зелеянським іменем легше проб'єшся на виставки, в Головну картинну галерею, а то і в художню академію»* [10, с. 332], все це для того, щоб Зела росла в достатках. Постають питання: *«Навіщо їй правда, з якого вона роду-племіні? Навіщо знати про поразки, неволю, недолю, з малого малечку вливати в серденьтко отруту?»* [10, с. 332]. Але все це – для того, щоб донечка росла щасливою, палке бажання молодих батьків: *«І буде щасливою!»*.

Зела росла надзвичайно красивою. За канонами фольклорної казки Зірка Мензатюк досить детально описує «дороге» життя дівчини, що виростала, немов князівна: *«Спала в кристалевому ліжечку, їла за столиком з золотою облямівкою, а іграшки їй робили найкращі майстри-лялькарі»* [10, с. 332]. Справи в батька йшли чудово, і він ні в чому не міг відмовити своїй доньці.

Казкарка за уснопоетичною традицією подає розгорнуту портретну характеристику дівчини: *«Красою до неї міг дорівнятися хіба що молодий пун'юнок троянди, який на світанку в найчистішій росі розгортає перші пелюстки – такими ж рум'яними й свіжими були Зеліні щічки. Коси вона мала темні й густі, і пахли вони трояндами; очі мала ясні, мов зорі»* [10, с. 333]. Справжньою красунею виросла Зела, але були в неї й інші якості й чесноти: мала прекрасний голос, гарно малювала, була чемною і вихованою.

Коли сталася нагода «показати» доньку верховному правителю, вивести її «в люди», батьки дуже зраділи. У великій виставковій залі урядового палацу на стінах висіли («ясніли») малюнки Зелі. А сама дівчинка не нудьгувала: грала у «класики», *«сама в себе тричі виграла і тричі програла»* (маємо зауваження, як би поводила себе звичайна школярка!). З погляду сучасного подається авторкою опис гомінкої метушливої юрби, якою вона й має бути під час зустрічі з високоповажною публічною «особою»: *«Юрба блискотіла кіно-, фото- й телеоб'єктивами і, ніби грядка соняхів, усі голови повертала в один бік: туди, де стояв верховний правитель»* [10, с. 334]. Сам він виявився *«з себе ні старий ні молодий, ні гарний ні поганий»*. А яким же верховний правитель видався Зелі, що дитина, поглянувши на нього, засміялася, *«немов задзвонила в кришталевий дзвіночок»* [10, с. 334]? Цим і звернула на себе увагу «особи».

Ірочно виписана у казці сцена подиву верховного правителя з того, що малюнки зроблено «крихтою». Зела повинна була малювати перед його очима: сонях юної художниці був *«ні старий ні молодий, ні гарний ні поганий»* та ще й *«довкола нього інші соняхи головами досередини, і...такі догідливі й покірні»* [10, с. 334]. Засміявся (!) правитель і наказав ще щось намалювати, поки він «підобідає в буфеті».

Традиційна композиційна схема чарівної казки дещо порушується Зіркою Мензатюк у зображенні малюнка на всій широчині сніжно-білої стіни: *«Вона малювала гарячий безмежний степ, що пах сонцем і солодкими квітками. Степ лежав і дрімав у золотавім мареві, в монотонних голосах цикад, і раптом, як вибух, задудніли копита – то в картину влетіли коні. Вони були гінкі, як вітер, легкі, як вітер, і, як вітер, нестримні, їхні шиї зблискували, наче вістря летючої стріли, а гриви тріпотіли; до грив припадали вершники, чубаті, завзяті, обпалені сонцем, зі смаглявими дужими руками і з шаблями в руках, немов вогонь. Передній, юний і розхристаний, ніс знамено; воно маяло понад*

степом, шовкове, неначе трояндова пелюстка. ...намалювала троянду на знамені» [10, с. 335]. Добір виражально-зображальних мовних елементів і їх трансформації у казці засвідчують яскраве явище авторської художньої майстерності [4, с. 18].

І хоч правитель був у доброму гуморі (після обіду, як підкреслює авторка), він все ж побачив, що на нього *«летіли воїни Ружевої планети»*. Вони були переможені, а їхні імена знищив верховний наказ, як знищено було і наймення їхньої планети. Але вони знову піднялися – *«немруці й незбагненні»* [10, с. 335]. Це *«зухвальство»* й *«непорозуміння»* важко пояснити і радникам правителя, і йому самому, і навіть татові Зели, який не знає, звідки в його доньки таке *«баламутство»*, адже вона *«не знає, що вона ружеянка»*. Сама дівчинка пояснила, розуміючи, що її малюнок справді чудовий, що це їй наснилося. Не змогли ніякі заборони, накази, приписи викоринити зі снів отого свого, справжнього, ружівського. Зовсім не по-дитячому, по-казковому Зела розмірковує: *«Ти не кажеш яблуні: роди груші, і ружі не кажеш: цвіти айстрами. Але ж як у яблуні яблука, в ружі ружевий цвіт...»* [10, с. 336]. Взаємопроникливість життєвих реалій у казковий світ цілком очевидна.

Пізнавальні елементи казки мають значний вплив на читача. Вже назва казки *«підказує»* квітковий контекст – *«Дочка Троянди»*, а далі – *«волошки й фіалки, лілеї й тюльпани, півонії й жасмин»*, і звичайно ж, *«білі троянди, напівпрозорі, ніби підталій льодок; троянди жовті, троянди густо-вишневі, троянди рожеві, такі, як небо»*. Саме ці квіти *«було дозволено»* малювати Зелі; і вона малювала так, що квіти не могли бути непоміченими: вони з'явилися *«на листівках і плакатах, у мистецьких альбомах і в журналах, навіть у шкільних підручниках»* і, звичайно ж, *«мали неймовірний успіх»* [10, с. 336]. Але коли у двері родини постукав поліцмейстер, запитуючи *«громадянку Зелу»*, батьки не змогли пояснити дитині, чому ж вже не можна малювати тепер і троянди (саме вони рожевіли на дешевій картці, де на звороті був видрукований текст із закликом до ружеян), батько спромігся тільки на невизначене: *«Так треба»* [10, с. 336].

Згодом, коли Зела малювала *«зелеян-першопроходців, підкорювачів Всесвіту – гордих і відважних, з холодними орлиними очима»*, *«зоряні шляхи і космодроми, з яких ракети штурмують простір»*, *«перші міста, перших царів, перші польоти»* [10, с. 338], вона отримала нагороду – Золоту верховну грамоту. Радів батько, що тепер

його доньці відкриті всі дороги, вона стане знаменитістю. Та інше судилося Зелі: вона захворіла, і хвороба її була невиліковна; не допомагало жодне дороге сучасне лікування, старі зелеянські знахарки, таємничі слова й замовляння. Батько Літан почув від сивочолого поважного лікаря, що для Зели ліків немає, адже у неї *«в сердечку надто багато всього вмирало. Вмирали сні, троянди, рідні слова...»* [10, с. 339].

Батько Літан все ж розповів доньці, хто ж вона є: і що її рідна планета – Ружева, і що її мати – Троянда, й ім'я її – Ружина. Дівчинка посміхнулась і стулила очі, їй стало легко на душі, сама земля розкрилася для неї, стала колискою, де спочиває її дитина. Ружина заснула – й обов'язково прокинеться, коли прийде її пора.

Індивідуальна поетика Зірки Мензатюк характеризується різноманітністю художньо-виражальних засобів. Різнобарвна тропіка твору забезпечує мальовничість і наочність казкового вислову: порівняння (*«доня гарна, мов пуп'янок ружі»*, *«донецка – ніжний паросток»*, *«росла, немов князівна»*, *«очі ясні, мов зорі»*, *«небо цвіло, як квітка»*, *«будеш, немов дзвіночок»*, *«засміялася ...немов задзвонила в кристалевий дзвіночок»*, *«листівки неначе трава»*, *«ракета швидка, наче блискавка»*, *«земля взяла її, мов у колиску»*, *«рожева [троянда] як небо над планетою»*) у тексті виконують унаочнювальну форму чуттєвого спостереження; повторення (*«Доня, малесенька доня! ...народилася доня!»*, *«знов і знов»*, *«атож, атож»*, *«так, так»*, *«всього-навсього»*, *«легко-легко»*) ніби перейшли з народнопоетичної оповіді; епітети ніби «розсипані» у канві казкової оповіді, серед постійних (яких менше), трапляються досить складні, книжні, синкретичні (*«щасливий, теплий сміх»*, *«вологими притомленими очима»*, *«тендітні, зворушливо крихітні рученята»*, *«веселі бешкетливі дерева»*, *«квітуче небо, грайливе сонце»*, *«сніжно-біла стіна»*, *«солодкі квітки»*, *«квіти ...прохолодна пахуча розкіш, найніжніший трепет і найсоковитіші барви»*, *«небо таке ніжне, таке трояндове й шовкове»*, *«рідна, тепла, погідна земля»*); використання антонімічних утворень дещо обмежене, але досить виразне й значуще (*«ні старий ні молодий, ні гарний ні поганий»*, *«як сьогодні та й завтра»*, *«то блід, то червонів»*); метафоричні конструкції цікаві, різноманітні, використовуються письменницею на самоозначення, уречевлення, оживлення тощо (*«сонце збитошно підморгувало»*, *«дерева сміялися на малюнках»*, *«потішити управительське око»*, *«очі сяяли»*, *«квіти*

говорять, співають, сміються», «небо процвітало рожевим цвітом», «стояла глибока тиша», «троянда питиме світанкову росу», «земля голубить її колише», «троянда лепетатиме під вітром рідні ласкаві слова»); знову ж таки за законами (чи радше: канонами ССК) авторка вживає зменшувально-пестливу лексику («малесенька Зела», «їхня кровиночка», «тендітні рученята», «рідний таточко», «серденьтко», «кришталеве ліжечко», «люба донечка», «дзвінкий голосочок», «зелеянські пісеньки», «туфельки сріблясті», «кришталеві підківки», «дівчинка», «пуп'яночок») та прикладкові сполуки («майстри-лялькари», «хлопчак-витівник», «дівчина-красуня», «дупла-роти», «приятелі-художники», «дитина-художниця») [10, с. 330–340].

Зірка Мензатюк добре володіє усіма скарбами народнопоетичного мовлення, про що свідчить фразеологія казки («вдалася на диво», «реготали на все горло», «від щастя забракло слів», «знялася метушня», «не бачила зроду», «відвів очі», «вирячив очі», «чекає лихо», «прійняла туга», «відкриті всі шляхи», «все йде на лад», «немає жодної надії», «лікувати словом», «збилася з ліку», «не було ніякої ради», «легко, ніби зсунувся камінь»); цілком логічним видається «вплітання» в канву казкової оповіді фразеологічних одиниць, зрештою, як і сучасної лексики (ультразвук, зоря Зеля, космобачення, космодром, кіно-, фото- і телеоб'єктиви, кінокамери, фотоспалахи, інфрасвітло, концентроване сонце, електронні голки тощо).

Яскраві засоби образності, ритмічна організація, уся система тропів казки Зірки Мензатюк «Дочка Троянди» засвідчують неповторну її авторську манеру як продовжувача традицій народної казкової епіки.

У кращих зразках сучасної історичної літератури для дітей вбачасмо гарну можливість осягнення та інтерпретації історичних подій та постатей, які відігравали значну, а, почасти, навіть вирішальну роль у минулому. Ім'я Івана Сірка ще за його життя було поціноване в окремих жанрах фольклору. Народ про кошового отамана складав перекази й легенди, пісні, звеличував мужність козацького проводиря, звитягу в боротьбі проти чужоземних поневолювачів. А в історії ім'я кошового за радянського часу майже повністю викреслили, про нього згадували, та все ж побіжно, бойові подвиги замовчувались. Саме тому постать легендарного героя в дитячій літературі, яка найпершим, визначальним аспектом свого призначення вбачає виховання молодого людини, формування її характеру, смаків, уподобань, є цілком доречною та виправданою [2, с. 82].

Саме у творах для дітей «з'ясовуються нез'ясовані» сторінки історії українського козацтва, зображуються події доби Руїни, окреслюються постаті окремих гетьманів та кошових отаманів Війська Запорозького, зокрема Івана Сірка, його роль у розвитку держави.

Цікавою видається нам повість Ірини Коваль «Сіркові скарби». Іван Сірко, як ніхто інший, ще за свого життя міг похвалитися, що його ім'я не сходить з уст дуже багатьох людей: як друзів, так і ворогів, як бойових побратимів, так і поневолювачів рідної землі, малого і старого, українця і турка, ляха й татарина. Образ кошового отамана зазнав фольклорної гіперболізації та ідеалізації, зрештою, і канонізації. В уснопоетичній традиції він наділений найпривабливішими рисами легендарного героя. Це – воїн-оборонець, який за найскладніших ситуацій зберігає відданість рідній землі, народові.

Твори для дітей сприймають фольклорні твори як вірогідне фактологічне джерело, описуючи дії отамана, теж наділяють його рисами легендарного героя. Оцінюючи важливі події, вони поділяють народне захоплення Іваном Сірком і, вдаючись до тих фольклорних творів, які більше імпонують їх уподобанням, переносять певне ставлення до особи отамана та його діяльності. У творах розповідь про народного героя підсилена прямими запозиченнями народнопоетичних елементів – приказок, прислів'їв, образних порівнянь.

У візіях козацької доби більшості прозаїків, твори яких віднесені до кола дитячого читання, відчутний безпосередній вплив пісень, героїчного епосу, легенд, фольклорних символів, що естетизують епічну розповідь, надають їй своєрідного, дитячого колориту.

Звернувшись до творчого доробку сучасного українського письменства на історичну тематику для дітей, зауважимо, що він включає такі прозові версії образу Івана Сірка, які позбавлені тотальної ідеалізації, характерної для уснопоетичної творчості та літописних пам'яток (тексти Марії Морозенко, Ірини Коваль, Миколи Тютюнника). Легендарний кошовий постає живою людиною, якій не чужі свої пристрасті, вади, чесноти.

Діалог фольклору і письменства відчутний у повісті Ірини Коваль «Сіркові скарби». Авторка звертається до легенд про Івана Сірка, які розповідають про його надприродну силу, і намагається по-новому їх трактувати, на чільне місце виставляючи, насамперед, думки, почуття, переживання героя «в собі самому» [2, с. 81].

Ірина Коваль спирається на фольклорну традицію у зображенні народного героя, малює ватажка козацького війська справедливою, чуйною, мужньою людиною. Подаючи історичні події, авторка насичує зображення різноманітними пригодами, наділяючи героя провідними рисами національного характеру. Іван Сірко – романтичний герой, співзвучний своєму часові, носій етнічного духу. Автор, витворюючи художньо переконливу візію минувшини, показує стосунки Сірка і політичних лідерів поруч із картинами народного побуту, розкриває родинні взаємини, січові традиції. У повісті не переповідаються народні легенди й задокументовані історичні факти, розбіжно potrаковані в різних джерелах. І. Коваль прагне відтворити колорит доби, по-науковому висвітлити події, що стали Історією, але й не цурається власної інтуїції, свого внутрішнього голосу, «архетипної пам'яті, духу століть і тисячоліть, закладеного у піснях, переказах, легендах, усних оповідях, особливостях національного менталітету» [7, с. 5]. Епоха та історичні події є для авторки виразним тлом, але його заповнює ще й художня уява.

Головними героями повісті є конкретні історичні постаті – Іван Сірко, його дружина Софія, сини Петро і Роман. Вони виступають як символи для втілення певних ідей: розкриття боротьби в людині духовного та звірячого первнів, проблеми морального становлення. Та поряд із цілком конкретними героями, які живуть і діють у визначеному історичному часі, у повісті, жанр якої визначаємо як пригодницьку, є й вигадані персонажі, ситуації, що демонструють знання автором історії, певних фактів, які дійсно мали місце, визначають політичну добу. Пригодницький жанр не вимагає поглибленого історизму [2, с. 83], але тим більш виправданим для дитячого сприйняття є те, що не відбувається аксіологічної переполяризації постаті Івана Сірка як історичної. Ірина Коваль прагне подати панораму історичного минулого України XVII ст., і це їй вдається. Митець не порушує традиційних оцінок дійсної історії, а історичну особу наділяє усіма рисами ідеальної людини, про яку знаємо з фольклорних зразків.

Іван Сірко – добрий, чуйний, відданий справі великої любові до своєї Вітчизни, народу, смілива, безстрашна людина. Читач простежує хід думок ватажка разом із оповідачем, замислюється, зможе збагнути причини, що спонукають козацького полководця до якихось дій. Вирішальну роль у розвитку сюжету пригодницької повісті все ж відіграють історичні події, але автор значну увагу приділяє любовній

лінії, що загострює ситуації, робить їх більш напруженими. Івана Сірка називають найвизначнішим характерником. Такі люди, як правило, не можуть мати родини, дітей. Але І. Коваль розповідає про закоханого Великого Характерника, створює образ людини, яка знається не лише на шаблі, а й на жіночій красі, вдається до особливої й спеціально підкресленої умовності [2, с. 83], не залишаючи поза увагою й побутові подробиці. І ця умовність допомогла подати широку панораму подій, охопити багатючий матеріал про кошового, показати сутність його характеру і вчинків.

І. Коваль показує Івана Сірка і звичайним чоловіком, який має свої спогади, мрії. Бойові побратими захоплюються кошовим, віддаючи йому свою шану. Авторка свою увагу зосереджує на тих цінностях і цілях, що відігравали в житті отамана і всього козацтва провідну роль, простежує діяльність кошового, не ідеалізуючи образ народного улюбленця, в реалістичному ключі розкриває характер персонажа.

В основу повісті покладена ідея боротьби проти агресії південних сусідів, намагання об'єднати під керівництвом одного гетьмана всі українські землі. Авторка не просто переносить читачів у минуле, а ніби запрошує їх, як і належить у творі для дітей, відчитувати думки та вчинки кошового отамана, робити самостійні висновки щодо діяльності легендарного героя. Біографія Івана Сірка подається не у хронологічному порядку, від народження до старості, а в період становлення характеру, політичної діяльності, духовного і психічного змужніння, подружнього життя. Естетично осягаючи добу Івана Сірка, І. Коваль подає образ людини з усталеними релігійними, моральними, правовими й естетичними поглядами [2, с. 83], узгоджуючи їх із художнім стилем доби та власною творчою манерою.

Досить цікавим є художнє втілення у канві пригодницької повісті відомих битв козаків під Очаковом, під Перекопом, під Ладижиним, похід на Крим 1667 року, розгром білгородської орди, напад турецько-татарського війська на Січ. Сірко переміг у 55 битвах, виходив звитязцем у багатьох спонтанних сутичках із ворогом. Авторка описує добу Руїни, глибоко переймається історичними подіями, доносить до читача те, що рельєфно увиразнює епоху: болючі питання розрізненості країни, відсутність одного гетьмана, виснажливі війни із зовнішніми ворогами та постійні громадянські сутички. Іван Сірко добре розуміє, яку небезпеку для зовнішнього становища країни становить неврегульованість внутрішніх справ, намагається продовжити ідею

єдиної держави, запроваджену Богданом Хмельницьким, але, на жаль, маючи винятковий талант полководця, він був кепським політиком і дипломатом. Саме це, на думку сучасних істориків, стало причиною багатьох дій кошового, які наражали країну на небезпеку.

Прочитуючи історію Івана Сірка сторінку за сторінкою, читач-дитина доходить висновку: кожен крок кошового отамана був підпорядкований єдиній меті – служінню Україні [2, с. 83]. Стоячи на чолі Війська Запорозького, Сірко намагався допомогти тому, хто дбав би передусім про інтереси країни. Важко було отаманові приймати рішення, нелегко спостерігати за наслідками невинуватих надій, бути непохитним, не здаватися, боротися, вбачаючи у цьому своє життєве призначення.

І. Коваль уникає довгих описів, читач дістає змогу самому оцінювати дії персонажів, вирішувати ступінь правомірності вчинків [2, с. 83]. Це допомагає охопити величезну кількість різноманітного матеріалу.

Отже, звертання до національної історії – постійно актуальне у плані національної та індивідуальної самоідентифікації, а також є елементом певної дидактично-патріотичної програми. Саме у творі для дітей читач створює власну картину минулого. Естетичне осягнення перипетій історії, долі народу й особистостей, які народ підніс до рівня національних ватажків, морально-етичні підходи до з'ясування національних, соціальних, культурних та психологічних передумов державницьких змагань, проблем вибору шляхів розвитку – ці питання постають у тексті, призначеному для дитячого читання.

У дитячій літературі сучасності своєрідна металогічна компіляція Луки Гайдуковича «Гумор врятує світ» давно вже стала принагідно-звичною. Адже, загальновідомо, що для дітей треба писати так, як і для дорослих, тільки незрівнянно краще. Поважному ставленню до літератури для дітей аж ніяк не супротивний гумор, навпаки, ми добре знаємо, що без нього буває, чи, навпаки, не буває. А, може, якщо до краси (отієї, що врятує світ!), додати трішечки гумору, то вони, й насправді, врятують його? [3, с. 9].

Металогічний вираз згадується, коли чуєш від дітей, які з увагою (гострою!), що в наш такий «затехнізований» час є швидше незвичним і дивовижним явищем, прочитали-переглянули кольорову книжку, їм призначену, Всеволода Нестайка «Дивовижні пригоди в лісовій школі», цілком серйозні слова: «Смішна книга!». Невеличке «розслідування»

виявило, що діти-читачі, ніби жартуючи і граючись, зробили дуже «смішне» відкриття: книга читається захопливо, набагато цікавіше й приголомшує, збуджує, викликає відчуття комічності у такій цілості: «легка, життєрадісна, сповнена доброго гумору» мова Всеволода Нестайка + хитромудрі малюнки-ілюстрації Валерія Харченка [3, с. 10].

Жанр казки «Дивовижні пригоди в лісовій школі» вимагає традиційного просторово-часового хронометражу, у зв'язку з чим сюжет її контамінується в послідовно-ланцюговому квантуванні оповіді, де фабула розгортається в прямолінійному нанизуванні векторів дії. Це своєрідна казкова повість із цікавою образною палітрою, де сюжетний хронотоп підпорядковується моральним принципам і визначає побудову сюжету і всю її образну структуру. Вже початок твору, розділ перший «Секретів Васі Кицина», одразу налаштовує читача на конкретний час, коли саме відбуваються події: *«Весною, на початку нового навчального року»* рудого котика Васю Кицина *«привела до школи мама, дика очеретяна кицька Мура»*, яка *«була така дика, що ніхто в лісі не знав навіть, як її звать по батькові»* [11, с. 5]. А на зворотньому боці обкладинки художник В. Харченко зумів усі слова В. Нестайка виділити й показати по-особливому: зробив їх різнобарвними, різної величини, своєрідного малюнкового ритму. Початкова обкладинка – то просторова гра-мапа казкової повісті: тут усі слова, назви, час знайшли своє місце (Лісова Школа – 5 км, Широке Поле, Ще Ширше Поле, Шмафія із Шакалом Бацією і Шакалами-рекетирами, Чужий Ліс, Вулкан Петекатепопль, Сорока Скрекекулія, Велика Галявина, Найвища Сосна, Лісовий Телеграф, Дім Кицин, Тисячолітній Дуб тощо), заключна – цікаві й дотепні світлини усіх героїв Лісової Школи.

Книга добре продумана за кольоровими масами і ритмами, малюнки йдуть у цих ритмах за словами-оповіддю, не втомлюють читача, навпаки, заманюють його, ведуть за собою, прорікують несподіванки.

В. Харченко вірує в дивовижну силу Нестайкового слова. Художник тримає в голові цілі вирази, керує ними, все підкорене слову, все заради слова. Звідси – виключна різноманітність ілюстративних образів, що стають символами, динамізують почуття й емоційну напругу, підтримують увагу учасників комічних ситуацій. А їх вистачає у казковій повісті – й інтриг, і перипетій. Недоцільність, недоречність,

абсурдність породжують нові грані комізму у «Дивовижних пригодах в лісовій школі», у супровідних виправдано-чудових ілюстраціях.

Авторська казка як деталями самого тексту, так і підтекстом ідентифікує конкретний соціально-історичний хронотоп і національний український колорит. Це реалізується також і в образній палітрі. Цікавий ономастикон казки В. Нестайка. Майстерність письменника виявляється у вдалих прізвищах (правильніше: найменуваннях) казкових персонажів, що вже самі собою виступають дотепною характеристикою. Рудий котик зветься *Вася Кицин*; директор школи – *Бурмило Михайлович Ведмідь* – великий «добряк»; батько Васі Кицина – кіт *Василь Приблудний*, якого всі називали *Базиліо Приблудний*, – «легковажний, негарний», «сім'ю покинув і десь повіявся»; класний керівник у лісовій школі – *Пантера Ягуарівна*; учитель музики – *Бегемот Гіпотамович*; учитель фізкультури – *Макак Макакович*, вчителька лісової географії – *Жирафа Жирафіївна*; учитель лісознавства – *Лисавета Патрикіївна*; учні лісової школи: зайчик *Кося Вухань*, їжачок *Колько Колючка*, лисеня *Рудик Лисовенко*, вовчєня *Вовчик Вовченко*, ведмежа *Михайлик Ведмеденко*, борсучєня *Боря Сук*, рисєня *Раїска Мняу*, козеня *Зіна Бебешко*, лосєня *Соня Лось*, білчєня *Вірочка Вивірчук*, дике поросєя *Хрюша Кабанюк*. А ще є дракон *Жахоб'як*, який виявився досить симпатичним і сором'язливим, самотнім настільки, що його татові *Драконові Вулкановичу* навіть довелося викрасти дитєй-звірят, щоб ті погралися з його сином. Художник вдало доповнює, конкретизує дотепні характеристики письменника [3, с. 10].

Художній світ у творі максимально наближений до видимого, даного нам у відчуттях, та все ж такий, що існує в нашій уяві, збуджуваній образом. Час визначає життя всіх лісових мешканців (Карпо Карпович – дуже старий ворон, але його роки казковий час зафіксував: «*трьохсотрічний старий, ...мав кра-кракравнуків, які приносили йому попоїсти раз на день*»; око він розплющував одне «*останні сто років*»; після якогось до нього серйозного звернення він «*хвилин десять дрїмав*» [11, с. 16]. А вчителька математики Пантера Ягуарівна взагалі «любила точність», саме вона визначила, що крадіжок в історії лісу було «*нуль випадків*» [11, с. 19]).

У казковому просторі існує комп'ютерний локатор-шукатор, червона ракета, печера біля вулкана Петекатєпопл, інопланетяни разом із своїм НЛО – «летючим чайником», а разом із тим звірята розповідають і про телепатичний зв'язок, і про екстрасенсів, про Чумака

й Кашпировського, про замітки в «Лісовій газеті», про радіо і телевізор; діти граються у піжмурки, у квача і в гилки, а Дракон Вулканович цікаво розповідає про підземні справи: про запаси корисних копалин, про артезіанську воду, про підземні печери, про сталактити і сталагміти.

Для дітей письменник подає цікаві сентенції, які не тільки виправдані жанром, але й цілком доречні в канві розповіді: *«Яке ж може бути навчання, коли директор ...спить»*; *«Хлопці, як правило, бояться бути схожими на дівчаток; взагалі весь вовчо-собачий рід здавна чогось котячого роду не любить»*; *«Хто довше живе, той більше знає»*; *«Між вовками й собаками, як відомо, давно ніжності немає»*; *«Зараз царів нема: демократія»*; *«Батьки,, як правило, не виконують своїх погроз, а то б усі діти ходили без вух»*; *«От як скромний, хороший хлопець, то так і знай – лев! А як базікало, хвалько, торохтій – то обов'язково або вовк, або лисиця»*; *«Шакал – це шакал. Геройства в ньому небагато»* [11] тощо.

У «Дивовижних пригодах в лісовій школі» комічне – мистецький засіб оформлення матеріалу. Слова-розповідь і малюнки зливаються, виконуючи обопільні функції [3, с. 9]. На сміх і гру в дитячій літературі, на превеликий жаль, до цього часу великий дефіцит. Адже почуття гумору – це внутрішня свобода, власна гідність, почуття міри, необхідне у всіх життєвих обставинах. Про всі ці почуття пам'ятають «Дивовижні пригоди в лісовій школі».

Сучасна література для дітей продовжує формуватися поєднанням традиційно-усталених жанрових форм і утворених внаслідок синтезу, еkleктики та дифузії різножанрових елементів й актуалізацією дитячими письменниками загальнолітературних жанрів і призначенням для дитячої аудиторії.

Література

1. Аз, буки та інше... *Колосок*. Хрестоматія дитячої літератури. Харків, 2017. С. 217–239.
2. Атрошенко Г.І., Батанцева Т.А. Образне осягнення постаті Івана Сірка в історичній літературі для дітей. *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. ст. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. Вип. 8. С. 80–83.
3. Атрошенко Г.І. «Ведмежа мова викладання»: «смішна книга» В. Нестайка та В. Харченка для дітей. *Від смішного до великого*:

- феномен комічного в літературі та культурі*: зб. наук. матеріалів конференції / гол. ред. О.П. Новик. Бердянськ, 2017. С. 9–11.
4. Атрошенко Г.І., Негуляєва О.С., Скориця Д.В. Реалізація процесу поетичного мислення за законами художнього цілого у казці Зірки Мензатюк. *Українська література в загальноєвропейському контексті*: зб. наук. праць. Мелітополь, 2019. Вип. 3. С. 10–15.
 5. Атрошенко Г.І., Чуйко А.В. Художня модель світу в казках Ганни Малик. *Українська література в загальноєвропейському контексті*: зб. наук. праць. Мелітополь, 2019. Вип. 3. С. 15–21.
 6. Атрошенко Т.Ю. Шляхи спрямування позакласної виховної роботи з учнями підліткового віку в напрямі соціокультурного розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць. Випуск 62. Т. 1. Запоріжжя, 2019. С. 90–93.
 7. Коваль І. Сіркові скарби. Запоріжжя : Дніпровський металург, 2011. 177 с.
 8. Літературні казки. Нова програма. 5 клас. URL : <https://www.google.com.klasnaocinka.com.ua>.
 9. Малик Галина. Буквоїд. Біографія. Творчість. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=4364>.
 10. Мензатюк З. Дочка Троянди. *Дитяча література. Твори українських письменників II пол. XX – початку XXI століть /* упоряд. Н.І. Богданець-Білоskalенко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. С. 330–340.
 11. Нестайко В.З. Дивовижні пригоди в лісовій школі. Харків : ВД «ШКОЛА», 2010. 128 с.
 12. Нестайко В. Тореадори з Васюківки. Нова авторська редакція з новими епізодами. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. 544 с.
 13. Проїслер О. Жизнь и судьба. *Детская литература*. 1993. №10–11. С. 58–61.
 14. Творчий світ письменника : Літературно-критичні матеріали / упоряд. М.К. Наєнко. Київ : Рад. шк., 1982. 271 с.